

Narkotika på gadeplan - nyt fra den danske stofovervågning

Nye psykoaktive stoffer med høj renhed. Stigende udbredelse af kokain i alle landsdele. Hash af usædvanlig høj kvalitet. Dette er uddrag fra den danske stofovervågning, som de retskemiske afdelinger ved universiteterne årligt laver for Sundhedsstyrelsen.

AF CHRISTIAN LINDHOLST



Christian Lindholst er lektor i retskemi og leder af Institut for Retsmedicin ved Aarhus Universitet

Siden 1995 har kvaliteten af narkotika, som handles på det illegale marked i Danmark, været nøje overvåget i et samarbejde mellem Sundhedsstyrelsen, politiet og de retsmedicinske institutter. Overvågningen sker for at følge udviklingen i udbredelse og renhed af de forskellige stoftyper og i det hele taget for at skabe et samlet, repræsentativt og troværdigt overblik over forekomsten af narkotika på gadeplan i Danmark. Udover at identificere og registrere stoftyperne giver overvågningen bl.a. et indblik i stoffernes kvalitet og indhold af tilsætningsstoffer.

Denne artikel præsenterer et uddrag af resultaterne fra overvågningen af det danske stofmarked baseret på politiets beslaglæggelser. Stofferne er analyseret på de retskemiske afdelinger på landets tre retsmedicinske institutter (ved Aarhus Universitet, Københavns Universitet og Syddansk Universitet), og resultaterne udgives i to årlige rapporter, 'Narkotika på gadeplan' og 'Illegale stoffer i Danmark' (1,2).

Nye psykoaktive stoffer

I begyndelsen af 2010'erne oplevede Europa en kraftig stigning i antallet af nye psykoaktive stoffer (NPS). Udviklingen toppede i 2014 og 2015 med ca. 100 årlige registreringer af nye NPS i de europæiske lande, mens antallet af nytillkomne stoffer i 2018 var faldet til 55 (3). Samlet set er der i Europa de seneste 10 år registreret mere end 600 nye psykoaktive stoffer, hvoraf en del er observeret i Danmark. NPS er en samlet betegnelse for en meget stor og forskelligartet gruppe af euforiserende stoffer og defineres af UNODC (United Nations Office on Drugs and Crime) og EMCDDA (European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction) som potentielt sundhedsskadelige euforiserende stoffer, der ikke fremgår af FN's to narkotikakonventioner fra hhv. 1961 og 1971 (4,5). Betegnelsen "ny" stoftype kan dog i denne sammenhæng være misvisende, da flere NPS har været kendt og beskrevet i årtier, men først nu forhandles på det illegale stofmarked.

Siden 2001 har Sundhedsstyrelsen, politiet og de retsmedicinske institutter gennemført en systematisk overvågning af NPS i Danmark. I begyndelsen som en registrering af udseende og indhold af ecstasytabletter beslaglagt i landets politikredse. Fra 2011 blev også pulvere og væsker indeholdende formodede nye stoftyper inkluderet i overvågningen. Samme år blev Toldstyrelsen (dengang SKAT) desuden inddraget i overvågningen, da mange nye stoffer kommer til landet via internationale postforsendelser. Selvom overvågningen ikke er fuldt dækkende for alle nye stoftyper, som benyttes i landet, har den systematiske registrering alligevel bidraget til at skabe overblik over, hvilke nye og gamle stoftyper som findes på det danske stofmarked. Overvågningen har medført, at nye stoftyper løbende omfattes af lov om euforiserende stoffer og dermed ulovliggøres, i takt med at de observeres i landet. Desuden har man fra myndighedernes side kunnet udsende advarsler til brugere af euforiserende stoffer ved fund af særligt problematiske stoftyper.

NPS er en stor udfordring for sundhedsvæsenet i forhold til misbrugsbehandling og forebyggelse, da viden om effekter og komplikationer efter brug af NPS stadig er beskedent.

Den nuværende overvågning af stofferne er i den sammenhæng med til at skabe synlighed omkring, hvilke stoffer der benyttes i Danmark og dermed kan forventes at dukke op på skadestuer, misbrugscentre, stofrådgivninger og hos retsmedicinere.

Et samlet overblik over de indsamlede pulvere og væsker med formodet indhold af NPS igennem de seneste fire år er præsenteret i Tabel 1. Stofferne har ofte komplicerede navne, som desværre ikke kan uddybes nærmere i denne artikel. For overblikkets skyld er stofferne dog inddelt i kemiske familier (angivet ved forskellige farver i tabellen) baseret på den kemiske struktur eller stoffets virkning. Resultaterne for 2018 viser, at stoffer i pulver- og væskeform med få undtagelser oftest forhandles i meget ren form. Eksempelvis ligger renheden for MDMA-pulver og -krystaller i intervallet 34-84 procent, med et gennemsnit for alle sager på 76 procent. Renheden af ketamin ligger i intervallet 53-87 procent, mens GHB typisk ligger i intervallet 20-50 procent. Der ses fortsat prøver med syntetiske opioider som f.eks. fentanyl på stofmarkedet. I 2018 er der i seks procent af sagerne påvist kemiske analoger af amfetamin – de såkaldte phenethylaminer. Her er sager med MDMA og metamfetamin dog ikke inkluderet. I det seneste år er der igen relativt mange prøver med forskellige cathinon-analoger (seks procent), såvel som syntetiske cannabinoider (syv procent).

Det illegale tabletmarked

Ecstasy, eller MDMA, som det aktive indholdsstof kaldes, blev kendt i 1970'erne som et illegalt feststof og kom for alvor til Danmark i 1990'erne, hvor det overvejende var unge, som tog det i brug. Ecstasytabletterne blev igennem 00'erne en platform for introduktion af NPS på stofmarkedet, og i perioder har det oprindelige indholdsstof, MDMA, været delvist erstattet af andre stoftyper. Ecstasy er for mange synonymt med tabletter i varierende former og farver med påtrykt logo, men i dag bliver MDMA også forhandlet i pulver- og krystalform med høj renhed. Analyserne af de indsamlede tabletter i projektet har gennem de seneste år vist, at en høj andel af tabletterne indeholder MDMA som eneste aktive stof (Tabel 2). Det kommer efter en årrække, hvor andre stoffer har domineret. Sammenholdt med mængden af beslaglagt pulver tyder det på, at MDMA generelt er på det illegale stofmarked i et relativt stort omfang. Det gennemsnitlige MDMA-indhold i en ecstasytabel var 139 mg i 2018. Der har dog været tabletter på markedet med styrker op til 217 mg MDMA. I den seneste periode er der desuden fundet tabletter indeholdende opioiderne methoxyacetylfentanyl og furanylfentanyl. Antallet af prøver, der indgår i undersøgelsen, er på et relativt lavt niveau, og datagrundlaget er derfor begrænset.

Ecstasy på det illegale marked er et blandingsprodukt, hvor styrke og indholdsstoffer er uforudsigeligt. To tabletter med samme farve eller udseende kan derfor indeholde forskellige stoftyper eller stofmængder. Denne usikkerhed gælder desuden for NPS på pulverform, hvor de fleste stoftyper forhandles som fine hvide pulvere med begrænset deklareret. Virkningen af stofferne kan dog være vidt forskellig. Af denne årsag må NPS-markedet på både tablet- og pulverform anses for at være et meget risikofyldt stofmarked.

Det mest almindelige narko på gaden

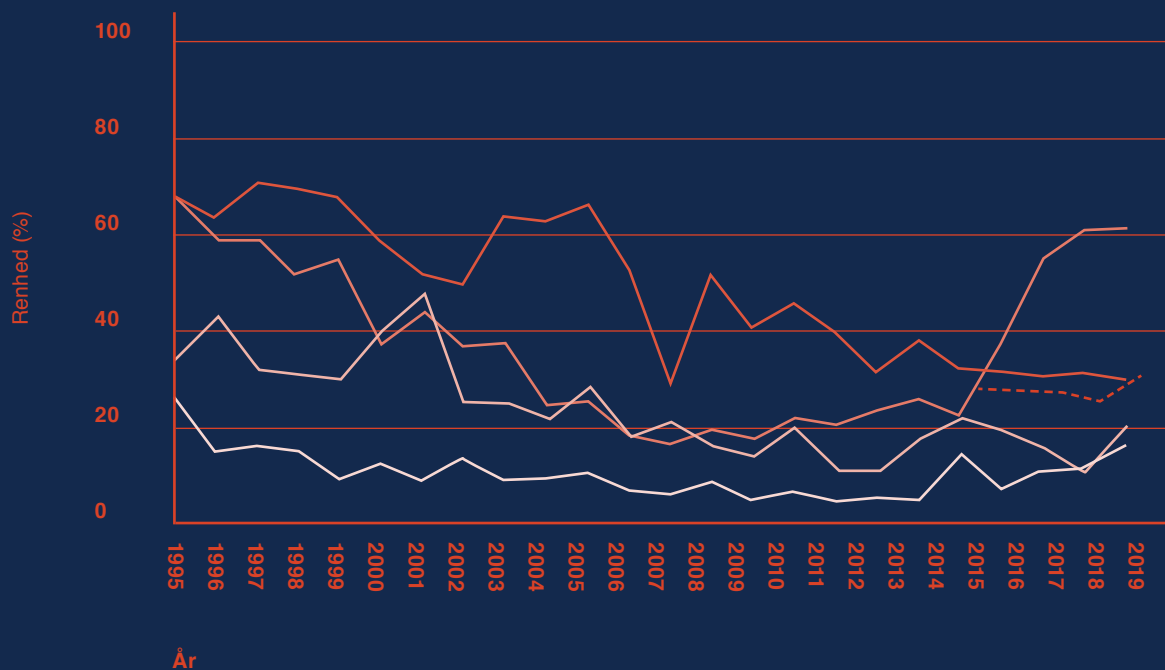
Selvom NPS har tiltrukket sig megen opmærksomhed de senere år, er det stadig de klassiske stoftyper, som dominerer det danske stofmarked. Igennem 10 år har kokain således været det fortrukne stof, når det gælder køb og salg af hård narkotika på gadeplan i Danmark. I 2018 viste renheden sig at være på et historisk højt niveau med gennemsnitlig 60 procent (Tabel 3). Stigningen i renheden af kokain begyndte i 2015 og er foreløbig toppet i 2017 og 2018 (Figur 1). **Hver tredje kokainprøve på gadeplan består i dag af cocainchlorid med en renhed på mindst 80 procent. Samme renhed, som findes i kokainblokke, der importeres direkte fra Sydamerika.** Årsagerne til den øgede renhed er ikke klarlagt, men stigningen i renhed har naturligt medført et fald i mængden af tilsætningsstoffer. I takt med at renheden er steget, er der observeret en lavere forekomst af de mest almindelige tilsætningsstoffer i prøverne. Eksempelvis levamisol, phenacetin, creatin og koffein (Figur 2). Kokain er dog fortsat den stoftype, som indeholder flest forskellige typer af tilsætningsstoffer.

Renheden af de hyppigst forekommende narkotikatyper på gadeplan i Danmark er angivet i Tabel 3 og Figur 1. Siden opstarten af 'Gadeplansprojektet' i 1995 er renheden af de hårde stoftyper generelt faldet, men inden for de seneste år er renhed af specielt kokain, men også amfetamin dog steget.

Figur 1.

Renhed (konc. w/w af aktivt stof) af illegale stoffer på brugerniveau i Danmark 1995 – 2018 (angivet som medianværdi)

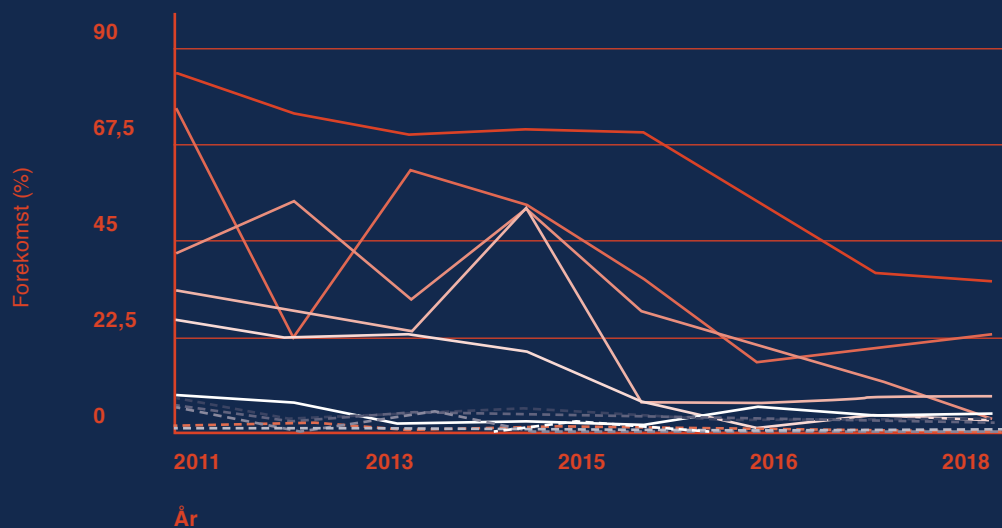
- Heroinchlorid
- Cocain
- Heroinbase
- Amfetamin
- THC i hash



Figur 2.

Tilsætningsstoffer i cocain 2011 - 2018
Andel af prøver som indeholder tilsætningsstof

- Levamisol
- phenacetin
- creatin
- coffein
- lidocain
- paracetamol
- procain
- hydroxyzin
- diltiazem
- ibuprofen
- phenazon
- benzocain



Figuren er et uddrag fra rapporten "Narkotika på gadeplan 2018"

Høj koncentration af THC i hash

Det hash, som politiet konfiskerer i dag, er på få år blevet tre gange stærkere. Det 'stærke' består i indholdet af THC, det primære euforiserende stof i cannabis. Indholdet af THC i hash har siden 2014 været på et konstant højt niveau med 25-30 procent i gennemsnit. En del prøver beslaglagt på Fyn i 2018 ligger endog over 40 procent. Før 2012 var det gennemsnitlige THC-indhold i hash 8-10 procent. Selv om THC-indholdet i hash i Danmark er steget kraftigt, er indholdet af et andet cannabinoid, CBD, ikke fulgt med, men ligger på samme niveau som tidligere (6). **Dette betyder, at THC/CBD-forholdet i den hash, som indtages i dag, er signifikant højere end før 2012. Et forhold, som kan forstærke de skadelige effekter af hashrygning.** Blandt danske unge er hash det mest udbredte illegale stof, idet 41 procent af de 16-24-årige unge iflg. Sundhedsstyrelsen har prøvet at ryge hash (7), mens omkring to procent, svarende til ca. 16-17.000 unge, i 2014 angav at ryge hash næsten dagligt iflg. rapport fra Center for Rusmiddelforskning (8).

Selvom der kan være store forskelle mellem de illegale stofmarkeder fra land til land, er der dog en del tendenser fra det danske stofmarked, som kan genkendes i resten af Europa. Således er tendenserne i introduktionen af NPS samt fluktuationerne af indholdsstofferne i ecstasytabletter genkendelige på europæisk plan. Den stigende renhed af kokain og hash har desuden været rapporteret fra andre europæiske lande og er derfor ikke kun et dansk fænomen. Der eksisterer imidlertid lokale tendenser i Danmark, som ikke genkendes i en generel europæisk udvikling, ligesom stofmarkedet varierer mellem landsdelene. Derfor er en overvågning af det danske stofmarked fortsat relevant og nødvendig.

Rapporterne 'Narkotika på Gadeplan' og 'Illegale stoffer i Danmark' udkommer hvert år og kan findes på Sundhedsstyrelsens hjemmeside.

Litteratur

- (1) Narkotika på Gadeplan 2018. Sundhedsstyrelsen 2019. <https://www.sst.dk/da/udgivelser/2019/narkotika-paa-gadeplan-2018>
- (2) Illegale stoffer i Danmark 2018. Sundhedsstyrelsen 2019. <https://www.sst.dk/da/udgivelser/2019/illegale-stoffer-i-danmark-aarsrapport-2018>
- (3) European Drug Report 2019. EMCDDA 2019. <http://www.emcdda.europa.eu/publications/edr/trends-developments/2019>
- (4) United Nations single convention on narcotic drugs (1961). https://www.unodc.org/pdf/convention_1961_en.pdf
- (5) United Nations convention on psychotropic substances (1971). https://www.unodc.org/pdf/convention_1971_en.pdf
- (6) Thomsen, R.K. et al. (2019). Changes in the Composition of Cannabis From 2000–2017 in Denmark: Analysis of Confiscated Samples of Cannabis Resin. Experimental and Clinical Psychopharmacology.
- (7) Narkotikasituationen i Danmark 2018. Sundhedsstyrelsen 2019
- (8) Pedersen, M.U., Frederiksen, K.S., og Pedersen, M.M. (2015). UngMap - En metode til identificering af særlige indsatser, ressourcer, rusmiddelbrug/misbrug og trivsel blandt danske 15 - 25-årige: Resultater fra den nationale stikprøveundersøgelse 2014. Center for Rusmiddelforskning. Aarhus http://psy.au.dk/fileadmin/site_files/filer_rusmiddelforskning/dokumenter/ungmap/UngMap_rapport_2015.pdf